

B85/03

22 april 1985

BELANGRIJKE MUTATIES IN HONGAARSE VAKBONDSTOP

Dit voorjaar werd een aantal mutaties doorgevoerd in de Hongaarse Nationale Vakbondsraad (SZOT), die Sandor GASPAR, Politburolid van de Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij (de communistische partij in Hongarije; HSAP), in staat stelden een onverwachte politieke comeback te maken. De verwickelingen rondom GASPAR zijn temeer van belang omdat hij tevens president is van een internationale communistische mantelorganisatie: de 'World Federation of Trade Unions' (WFTU). Vooral in deze functie is GASPAR een van de sleutelfiguren in het Oosteuropese beïnvloedingsspel op het terrein van de vrede en de veiligheid, met name in de richting van de Westerse vakbonden.

In december 1983 werd de Hongaarse vakbondsleider Sandor GASPAR, twee dagen na een plenum van het Centraal Comité (CC) van de Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij (HSAP), op "eigen verzoek" vervangen als secretaris-generaal van de Nationale Vakbondsraad (SZOT), de overkoepelende organisatie van vakbonden in Hongarije. De communistische partij bedankte GASPAR voor de bewezen diensten en creëerde speciaal voor hem de zuiver representatieve functie van voorzitter van de SZOT. Westerse waarnemers zagen desalniettemin in de functiewisseling van GASPAR een duidelijke politieke degradatie van de toen 66-jarige partijveteraan.

GASPAR, die na een opleiding in Moskou aan de CPSU-partijhogeschool in de tweede helft van de jaren vijftig in snel tempo opklom naar de Hongaarse vakbondstop, wordt beschouwd als een van de meest reactionaire leden van het HSAP-Politburo. Sinds de introductie van het 'Nieuw Economisch Mechanisme' in de Hongaarse economie heeft hij zich steeds gekeerd tegen de marktgerichte economische politiek van de hervormingsgezinde partijfunctionarissen rondom de secretaris-generaal van de HSAP

Janos KADAR. Door een accumulatie van functies (o.a. ook lid van het parlement sinds 1947 en vice-voorzitter van de Presidentiele Raad sinds 1963) is GASPAS er in de loop der jaren in geslaagd om zowel in de Hongaarse vakbonden als daarbuiten een aanzienlijke machtspositie op te bouwen, die het hem mogelijk maakte een aantal hervormingen van de "kadaristen" effectief tegen te werken. Tegen deze achtergrond was het niet verwonderlijk dat hij juist door het hervormingsgezinde Politburolid Lajos MEHES werd afgelost als secretaris-generaal van de SZOT.

Voor zijn benoeming tot feitelijk leider van de SZOT heeft MEHES een aantal topfuncties in partij, vakbond en regering bekleed. Sinds het begin van de jaren zestig maakte hij achtereenvolgens carrière als secretaris van het HSAP-partijcomite in de hoofdstad Boedapest (1962-1963), eerste secretaris van de Hongaarse communistische jeugdorganisatie KISZ (1964-1970), secretaris-generaal van de Vakbond voor Metaalarbeiders (1970-1978), eerste secretaris van het partijcomite in Boedapest (1978-1980) en minister van Industrie (1980-1983). Vanaf december 1983 heeft MEHES in zijn nieuwe vakbondsfunctie meegewerkt aan een aantal hervormingen in het Hongaarse bedrijfsmanagement, die o.a. voorzagen in de rechtstreekse benoeming van directeuren van grote ondernemingen door de zogenaamde bedrijfsraden. Deze raden worden theoretisch gekozen door de arbeiders van het betreffende bedrijf. In de praktijk wordt de verkiezing door een gecompliceerde zetelverdeling tussen functionarissen van partij, vakbond en communistische jeugdorganisatie volledig gecontroleerd en geregisseerd door de HSAP.

Ofschoon GASPAS op nationaal niveau met de mutaties van december 1983 volgens Westerse waarnemers in vakbondsangelegenheden buitenspel was gezet, heeft de conservatieve partijbureaucraat op het internationale vlak weinig aan prestige ingeboet. Met name bij gesprekken met delegaties van andere Oosteuropese vakbonden en met Westerse vakbondsvertegenwoordigers trad GASPAS steeds weer op de voorgrond. Dit werd niet alleen mogelijk gemaakt door de representatieve aard van zijn voorzitterschap van de SZOT, maar ook door het feit dat hij na zijn aflossing als secretaris-generaal van de Nationale Vakbondsraad president is gebleven van de internationale communistische mantelorganisatie 'World Federation of Trade Unions'. Deze WFTU heeft in de tweede helft van de jaren zeventig samenwerkingsaccorden gesloten met andere communistische frontorganisaties als de 'Women's International Democratic Federation' (WIDF), de 'World Peace Council' (WPC), de 'World Federation of Democratic Youth' (WFDY) en de 'International Union of Students' (IUS). Het sindsdien nog verder verhoogde engagement van de WFTU voor zaken van vrede en veiligheid resulteerde in mei 1982 in de oprichting van het 'International Trade Union Committee for Peace and Disarmament' te Dublin. Twee maanden later maakte GASPAS in een artikel in het internationale communistische tijdschrift 'World Marxist Review' duidelijk op welke wijze dit comite zich met de vredesproblematiek ging bezighouden:

"De verhoging van de internationale spanning is een direct resultaat van de verwerping van de detente door kapitalistische krachten in de Verenigde Staten en andere NATO-landen. Het is een open geheim dat het Warschaupakt iedere nieuwe ronde in de bewapeningswedloop opgedrongen wordt door de NATO."

Dat GASPAR ook in Hongarije zelf zijn politieke krediet nog niet had verspeeld werd duidelijk tijdens een zitting van het presidium van de SZOT op 4 maart jl., precies drie weken voor het begin van het dertiende nationale congres van de HSAP.

Het vakbondsorgaan maakte daarbij bekend dat Lajos MEHES "om gezondheidsredenen, met erkenning van zijn verdiensten en behoud van het lidmaatschap van de SZOT", was "ontheven" van zijn functies als secretaris-generaal en lid van het presidium van de Nationale Vakbondsraad. Tot zijn opvolger koos het presidium de 55-jarige _____, voorheen hoofd van de Afdeling voor Partij- en Massaorganisaties van het CC/HSAP.

De mutatie in de vakbondstop kreeg nog meer relief met een aantal structurele wijzigingen in de leiding van de SZOT, die op voorstel van de plaatsvervangend secretaris-generaal werden doorgevoerd. Als gevolg hiervan berust het feitelijke leiderschap van de SZOT niet meer bij de secretaris-generaal maar bij de voorzitter, die het toezicht krijgt over de aangesloten vakbondsorganisaties en de SZOT zowel in Hongarije als in het buitenland representeert. De secretaris-generaal fungeert voortaan als een algemeen plaatsvervanger van de voorzitter en houdt zich bezig met de dagelijkse werkzaamheden van de organen van de SZOT. De functie van plaatsvervangend secretaris-generaal is afgeschaft. _____, die secretaris werd van de SZOT in 1962 en secretaris-generaal in 1976, wordt wederom aangeduid als secretaris.

Sinds het vertrek van MEHES uit de vakbondsleiding en de nieuwe invulling van de topfuncties in de SZOT, zwaait GASPAR opnieuw de scepter over de Nationale Vakbondsraad, zonder dat hij daarvoor van functie hoefde te veranderen. Zijn onverwachte politieke comeback heeft hij waarschijnlijk te danken aan een machtsstrijd tussen conservatieven en hervormingsgezinden in de hoogste regionen van de HSAP, die in het nadeel van de laatgenoemden lijkt te verlopen. Dit werd ook duidelijk tijdens het nationale congres van de CP, gehouden van 25 tot 28 maart jl., toen de samenstelling van het Politburo en het CC-secretariaat ten gunste van de 'orthodoxen' ingrijpend werd gewijzigd. Om partijleider KADAR te ontlasten werd -de overigens betrekkelijk kleurloze- Karoly NEMETH in de nieuwe functie van plaatsvervangend secretaris-generaal van de HSAP gekozen. Ofschoon het in Oost-Europa nog steeds ongebruikelijk is dat belangrijke partij-functionarissen voor hun verscheiden uit eigen beweging afscheid nemen van de macht, lijkt de 73-jarige KADAR daarmee aan te sturen op een vroegtijdig vertrek uit de partijtop.

Volgens vele Westerse waarnemers zal GASPAR van een eventuele wisseling van de wacht in de partijleiding gebruik trachten te maken om zijn eigen machtspositie te versterken. Een eerste stap in deze richting deed de nu onbetwiste vakbondschef nog tijdens het partijcongres, waarvoor hij in een krachtige rede bepleitte dat de vakbonden in Hongarije niet langer genoeg moeten nemen met een passieve rol, maar "een vormende kracht in de politiek" moeten worden.